

Гайдучкий А.П.,

кандидат економічних наук,
помічник заступника Голови Національного банку України

МІГРАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ В УКРАЇНІ

Досліджено динаміку й структуру трудової міграції українців по країнах і регіонах світу, визначено їх зростаючу роль у формуванні великих обсягів грошових переказів на батьківщину, а також доведено необхідність інтерпретації таких трансфертів, як міграційний капітал, що стимулює розвиток і формує достаток у сім'ях мігрантів, відновлює соціальну інфраструктуру рідних регіонів і, загалом, є генератором зростання економіки країн, що розвиваються.

The article highlights the dynamics and structure of Ukrainian labor migration in different countries and regions, determines their increasing role in creating huge amounts of remittances flows to the motherland. It also becomes clear that remittances can be interpreted as a migrants' capital flows which stimulate the increase of families' incomes and savings, renovate social infrastructure in native regions and, generally, can be used as a generator of economic growth in developing countries.

Вже протягом тривалого часу в Україні ведуться гострі дискусії щодо проблем трудової міграції. Вітчизняні й зарубіжні дослідження привертають увагу до трьох таких проблем. Перша — природа міграції: причини й наслідки, вигоди і втрати для країни. При цьому особливо гостро дискутуються саме вигоди і втрати, і чомусь переважно акцентується увага на втратах країни від трудової міграції її населення.

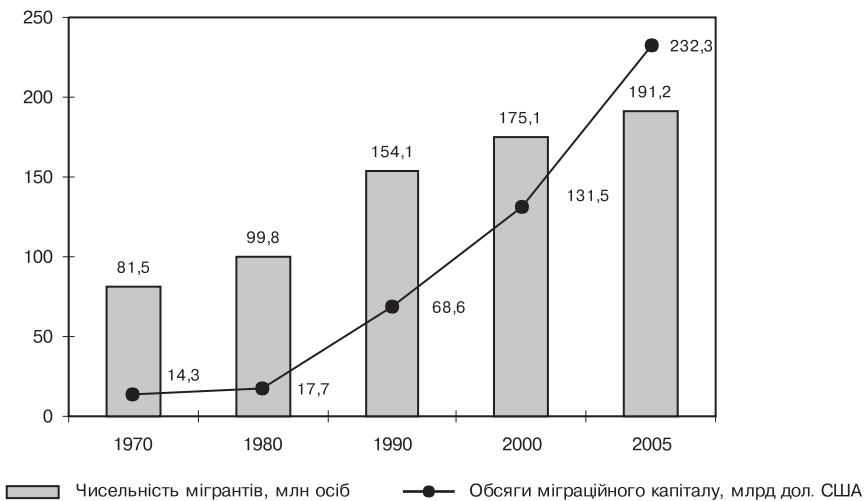
Друга проблема — масштаби української трудової міграції, динаміка та прогнози. Тут гострота дискусії значною мірою зумовлена відсутністю елементарної інформації хоча б про кількість та регіональні характеристики міграційних процесів, не кажучи вже про якісні та професійні оцінки розмірів трудової міграції.

Третя проблема — обсяги заробітків українських трудових мігрантів за кордоном та надходження їх в Україну сім'ям, рідним та близьким мігрантів. Це найбільше оповито туманом, нема елементарної інформації, що, відповідно, викликає вже не лише дискусії, а й суперечки щодо того, скільки мігранти заробляють і скільки надсилають чи привозять в Україну.

Тому очевидно, що спроба розібратися в цих питаннях та хоч якимось чином знайти обґрунтовані відповіді на них є, на наш погляд, важливим науковим і практичним завданням. І головна проблема — не в обчисленні рівня чи значення показників, які характеризують міграційні процеси в Україні, а в обґрунтованості підходів та методів обчислення параметрів трудової міграції і грошових переказів, що надходять в Україну.

У контексті першої проблеми слід зауважити, що у світовому господарстві у міру зростання глобалізації міжнародної економіки постійно зростають масштаби міграції робочої сили. Разом з цим зростають і доходи та трансферти грошових переказів трудових мігрантів, які працюють у країнах, що не є їх батьківщиною. При-

чому обсяги й розміри грошових переказів зростають швидшими темпами, ніж кількість самих міжнародних мігрантів, і починають відігравати важливу роль не лише для родин, які залишилися на батьківщині, а стають справжнім генератором розвитку економік країн — реципієнтів грошових трансфертів мігрантів. 2006 року офіційні грошові перекази у країни, що розвиваються, склали близько 200 млрд дол., що значно більше за обсяги міжнародної технічної допомоги цим країнам, за обсяги портфельних інвестицій і майже дорівнюють обсягам залученого капіталу у формі прямих інвестицій. За 1970—2005 роки обсяги надходження грошових переказів у світі (переважно з розвинених країн у країни, що розвиваються) зросли у 13 разів, тоді як чисельність мігрантів — лише у 2,3 разу (рис. 1).

Розраховано за даними: Migration and remittances in Moldova. CBS—AXA Consultancy Report for IMF, IMO and EC Food Security Programme offices in Moldova. — 2006. — 112 p.; Сандул І. Жмеринка—Москва, плакат // Корреспондент. — № 7. — 2007. — С. 54—58.

Рис. 1. Динаміка зростання чисельності мігрантів та обсягів міграційного капіталу у світі

Таким чином, трансферти грошових переказів по суті формують окрему складову міжнародного ринку капіталу — міграційний капітал. Його обсяги можна характеризувати як доходи мігрантів, які, за вирахування витрат на їх перебування в країні працевлаштування, направляються на батьківщину й використовуються для піднесення рівня життя рідних і близьких, економічного та соціального розвитку місцевих територій та країн загалом.

Тому відповідь на запитання: що має країна від трудової міграції — вигоди чи втрати, має виходити з таких обставин: неможливість забезпечення зайнятості трудових мігрантів в Україні; неможливість отримання на батьківщині достатніх заробітків для утримання сім’ї; можливість працевлаштування в сусідніх країнах і отримання там кращих доходів; можливість значного розширення професійних

навичок, фахового та загального кругозору трудових мігрантів у країні працевлаштування та після повернення на батьківщину; можливість переказу та привезення на батьківщину значних сум заробітків, що розв'язують нагальні життєві проблеми утримання сімей, родин і близьких мігрантів. Якщо виходити з таких реалістичних позицій, то, на наш погляд, трудова міграція є вигідною для країн, які є батьківщиною трудових мігрантів.

Питання залучення міжнародного міграційного капіталу та пов'язаної з ним проблеми привертають дедалі більше уваги міжнародних організацій, органів державної влади та регуляторів фінансових ринків. По суті йдеться про масштабну економічну діяльність, що здійснює вплив на загальну соціально-економічну ситуацію багатьох регіонів світу. Для України ці питання мають особливе значення, адже кількість трудових мігрантів, що перебувають за кордоном, обраховується кількома мільйонами осіб.

В Україні за роки незалежності не було проведено жодних серйозних досліджень щодо обсягів і масштабів надходження міграційного капіталу в країну з-за кордону. А статистичні дані, оцінки окремих фахівців, українських та міжнародних організацій досить відмінні й базуються на неповних даних. Наприклад, Світовий банк, який щороку публікує дані про трансферти міграційного капіталу між країнами світу, приписує Україні лише 595 млн дол. надходжень грошових переказів 2006 року¹. Дещо вищі оцінки дає Національний банк України (рис. 2). За цими даними, протягом 2000—2006 років обсяги міграційного капіталу, що надійшли в Україну через банківську систему, зросли у 2,2 разу й перевищили 2 млрд дол. 2006 року. Найбільшими темпи зростання були саме 2006 року (на 30%), що зумовлено більшою лібералізацією ринку грошових переказів та зниженням цін на послуги з переказу коштів. Ще близько 1 млрд дол. надійшло через спеціалізовані системи грошових переказів (Western Union, MoneyGram тощо).

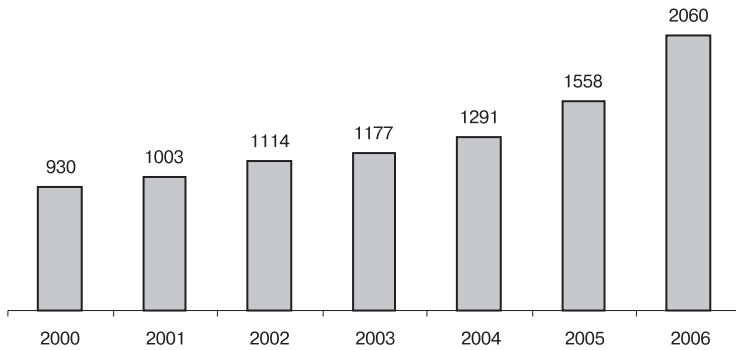
За оцінкою фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, мігранти заробляють 4,7—7,5 млрд дол. на рік. При цьому вони додають, що нема інформації, скільки доходу мігранти залишають, а скільки надсилають на батьківщину. За їхніми припущеннями, в Україну надходить близько половини цих коштів, тобто 2,5-3,5 млрд дол.² Представники органів державної влади припускають, що українські мігранти переказують на батьківщину до 8 млрд дол. Фахівці комерційних банків, що працюють на ринку грошових переказів, говорять навіть про 12 млрд дол. на рік³.

Таким чином, однозначних оцінок щодо можливих надходжень міграційного капіталу в Україну нема, навпаки, є вражаючі відмінності. Такі великі розходжен-

¹ Remittances data from World Bank electronic database: www.worldbank.org

² Шкарнова Е. Заграница нам поможет // *Контракты*. — 2005. — № 44. — С. 11—14.

³ Черный Р., Ковалева Е., Желбанов Д. Нацбанк отпустил народные деньги за границу. — 2006. — № 21. — С. 7.

Розраховано за даними Національного банку України

Рис. 2. Динаміка надходження міграційного капіталу в економіку України через банківську систему, млн дол. США

ня в оцінках щодо обсягів надходження міграційного капіталу в Україну зумовлені відсутністю державної політики у цій сфері, непрозорістю схем переказування коштів, а також обмеженнями валютного законодавства України, що забороняє відкривати громадянам рахунки за кордоном. Як наслідок, абсолютну більшість коштів трудові мігранти надсилають через неофіційні (незарєєстровані) канали шляхом власного перевезення, через знайомих, водіїв міжнародних маршрутів, неофіційні системи грошових переказів.

Тому з метою визначення реальних обсягів міграційного капіталу, що надходить в Україну, нами розроблена певна система обчислень, яка включає три основні етапи: обчислення масштабів трудової міграції; обчислення обсягів доходів (заробітків) трудових мігрантів; визначення параметрів розподілу доходів трудових мігрантів і частки їх грошових переказів в Україну.

Спочатку потрібно визначити кількість українських трудових мігрантів, які працюють за кордоном. З цією метою проаналізовано низку джерел, в яких наводяться дані щодо кількості мігрантів у розрізі країн їх працевлаштування⁴. За підрахунками частини українських експертів, за межами країни працює від 3 до 5 млн осіб (за деякими оцінками, до 7 млн)⁵. За даними ОЕСР, кількість українських трудових мігрантів становить майже 4,8 млн осіб⁶. Основна проблема від-

⁴ Сандул І. Жмеринка—Москва, плацкарт // Корреспондент. — 2007. — № 7. — С. 54—58; Викулина Н. Незваные гости // Корреспондент. — 2006. — № 2. — С. 45—48; Harrison A. Working abroad — the benefits flowing from nationals working in other economies. Prepared by OECD. Paris: OECD Publications. — 2005. — 26 p; Пасічник Ю.В. Вплив зарубіжних грошових надходжень на динаміку ВВП в Україні // Фінанси України. — 2006. — № 6. — С. 68—76; Омельченко О. Недовольные, но инициативные // День. — 2003. — № 73. — С. 11—12.

⁵ Викулина Н. Незваные гости // Корреспондент. — № 2. — 2006. — С. 45—48; Пасічник Ю.В. Вплив зарубіжних грошових надходжень на динаміку ВВП в Україні // Фінанси України. — 2006. — № 6. — С. 68—76.

⁶ Harrison A. Working abroad — the benefits flowing from nationals working in other economies. Prepared by OECD. Paris: OECD Publications. — 2005. — 26 p.

мінності в оцінках кількості українських трудових мігрантів зумовлена небажанням від'їжджаючих реєструватись у відповідних органах влади. Наприклад, за даними Державного комітету з охорони кордонів, з 2000-го по 2005 роки до Португалії на заробітки виїхало не більше 10 тис. осіб, хоча португальські засоби інформації твердять, що на їхній території працює понад 200 тис. наших співвітчизників. За даними Міністерства праці та соціальної політики України, лише 5 % від'їжджаючих реєструється у відповідних установах⁷.

У результаті проведених досліджень нами систематизовано географію й масштаби української трудової міграції до інших країн світу (рис. 3). Наведені на графіку дані свідчать про велику асиметричність у перебуванні українських мігрантів по країнах світу. На основі цього підраховано загальну кількість українських мігрантів, що працюють за кордоном, вона становить 4,93 млн осіб, з яких 2 млн перебуває в Росії, 1 млн у Польщі, а також значна кількість працевлаштувалася в Італії (500 тис. осіб), Греції (350 тис.) та Португалії (200 тис.). Лівова частка українських трудових мігрантів працює у країнах Східної Європи, далі йдуть країни Європейського Союзу.

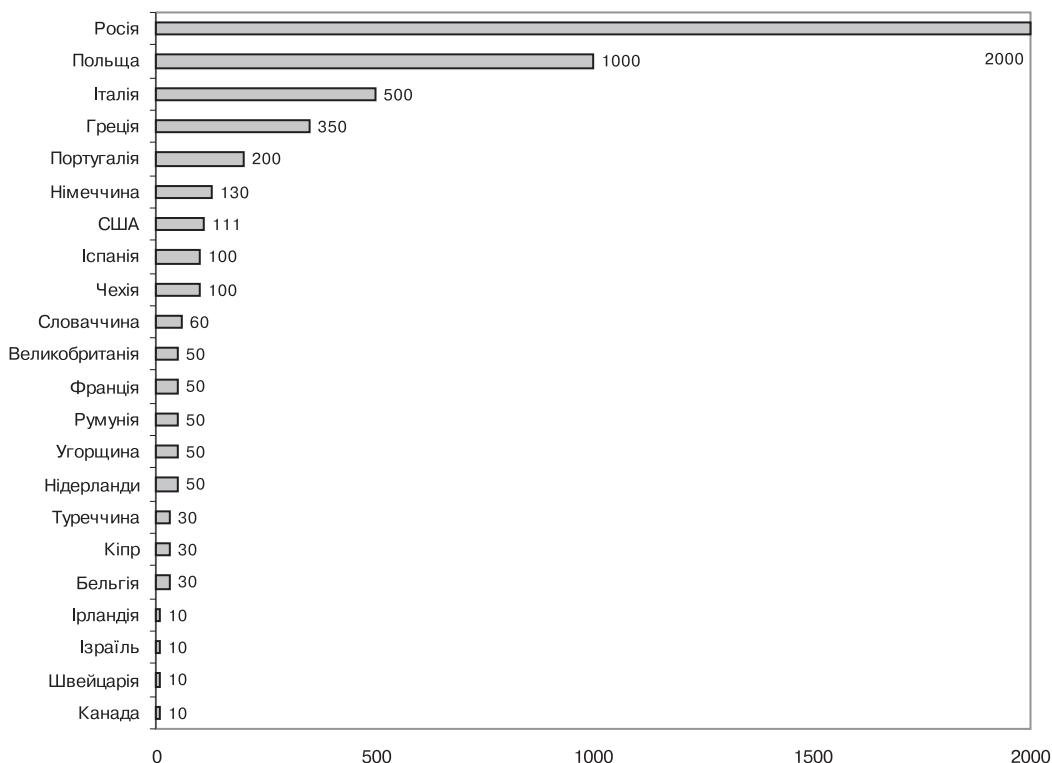
У цьому контексті логічно постає необхідність дослідження теоретичної та практичної ймовірності таких масштабів трудової міграції з України. Адже співвідношення трудових мігрантів і загальної кількості населення в Україні коливається у межах 11—12 %. Рівень цього показника стає очевидним у порівнянні з іншими країнами, особливо СНД. Наприклад, у Грузії частка трудових мігрантів сягає 36 % населення самої країни, у Молдові — 27 %. У північних країнах Латинської Америки завдяки територіальній близькості до США та Канади теж великі масштаби еміграції: у Сальвадорі до 30 % населення країни, на Гаїті — 24 %, Еквадорі — 16 % (рис. 4). Отже, враховуючи такі міжнародні масштаби, трудову міграцію українців можна вважати досить помірною.

Наступний етап — обчислення обсягів заробітків українських трудових мігрантів за кордоном. З цією метою нами проаналізовано дослідження і опитування українських мігрантів Міжнародною організацією з міграції щодо місячного доходу українських мігрантів⁸. З'ясувалося, що місячний дохід мігранта істотно коливається між країнами (рис. 5).

Найбільший дохід отримують мігранти у країнах Європейського Союзу. Особливо доцільно виділити Ірландію (3125 дол. на місяць), Швейцарію (2300), країни Бенілюксу (1600—1675), Німеччину (1300) та Італію (934). Значно менший дохід українців, які працюють у країнах Східної Європи: Чехія (527 дол. на місяць), Румунія і Словаччина (430), Росія (371).

⁷ *Омельченко О.* Недовольные, но инициативные // *День*. — 2003. — № 73. — С. 11—12.

⁸ *Migration and remittances in Moldova. CBS—AXA Consultancy Report for IMF, IMO and EC Food Security Programme offices in Moldova.* — 2006. — 112 p.; *Suro R. Remittance senders and receivers: tracking the transnational hannels.* Washington D.C. Prepared by Pew Hispanic Center. — 2004. — 19 pages; *Harrison A. Working abroad — the benefits flowing from nationals working in other economies.* Prepared by OECD. Paris: OECD Publications. — 2005. — 26 p.

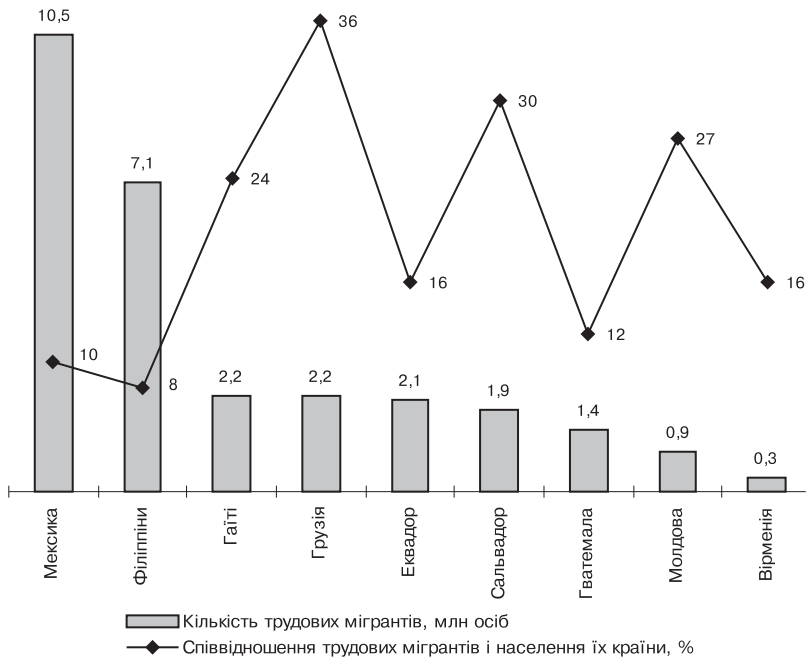

Розраховано за даними: *Сандул І.* Жмеринка—Москва, плацкарт // Корреспондент. — 2007. — № 7. — С. 54—58; *Викулina Н.* Незванe гoсти // Корреспондент. — 2006. — № 2. — С. 45—48.

Рис. 3. Орієнтовна кількість українських трудових мігрантів у країнах світу станом на 01.01.2006 року, тис. осіб у кожній країні

На основі даних про річний дохід мігрантів в окремих країнах світу (місячний дохід (рис. 5) x 12 місяців) та кількість мігрантів у них (рис. 3) можна визначити загальний дохід трудових мігрантів за країнами працевлаштування (рис. 6). Проведені розрахунки свідчать, що найбільший річний дохід мають мігранти, які працюють у Росії — 8,9 млрд дол., що зумовлено найбільшою кількістю українських мігрантів у цій країні — 2 млн осіб. Далі йдуть Італія та Польща, де обсяги доходів відповідно 5,6 та 5,2 млрд дол. Сума доходу по кожній країні залежить від рівня доходів мігрантів та їх кількості. Підсумовування доходів в усіх країнах дає нам можливість визначити загальну суму доходу, яку українські мігранти заробляють за кордоном. Вона становить близько 35,3 млрд дол. на рік. У розрахунку на одного мігранта цей дохід становить 7157 дол. (35,3 млрд дол.: 4,93 млн осіб).

Третій етап — обчислення сум коштів, які трудові мігранти переказують на батьківщину. Якщо послатися на дані щодо надходження міграційного капіталу у сумі 3,06 млрд дол. у 2006 році (дані НБУ по банківській системі — 2,06 млрд дол.

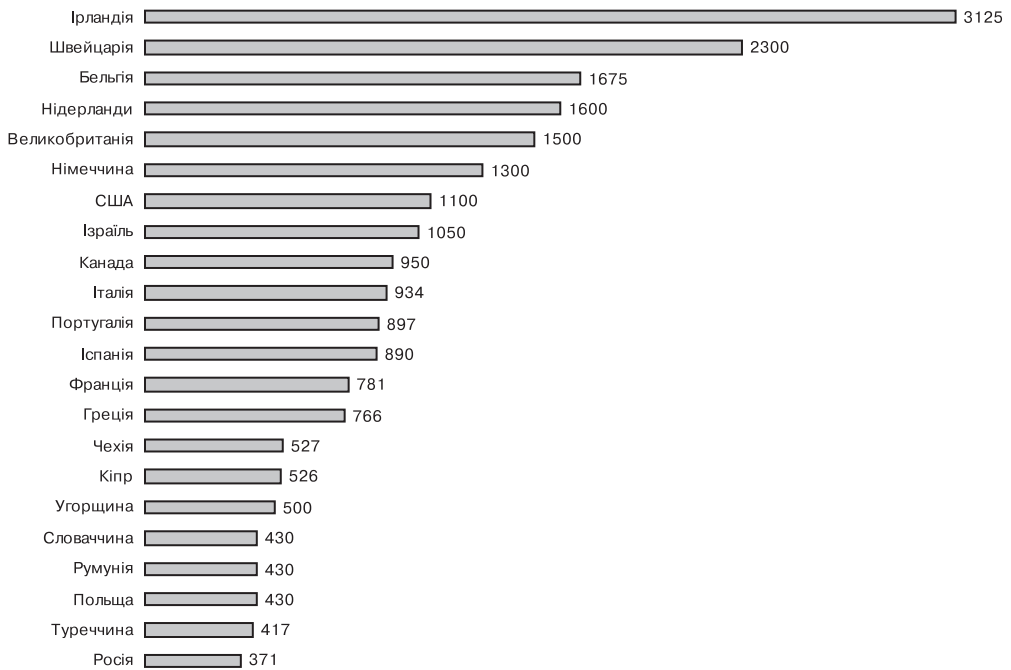

Розраховано за даними: www.cia.gov; www.migrationinformation.org; www.statistica.md; www.iom.int; www.ilo.org

Рис. 4. Кількість трудових мігрантів та їх співвідношення з населенням країн походження на 01.01.2006 року

+ 1 млрд через спеціалізовані системи переказу), то виявиться, що в середньому один мігрант у минулому році надіслав на батьківщину 621 дол. (3,06 млрд дол.: 4,93 млн мігрантів), або 52 дол. на місяць (621 дол.: 12 місяців). Логічно постає запитання: чи потрібно українцям їхати на заробітки за кордон, щоб у середньому на місяць надсилати 52 дол. (263 гривні) своїм рідним і близьким на Україні, в тому числі і для себе (тобто заощаджувати). Такі висновки змушують замислитися над повнотою цих даних та необхідністю визначення реальніших обсягів міграційного капіталу, який надсилають майже 5 млн українських мігрантів з-за кордону.

Зазвичай обсяги доходів мігрантів і грошових переказів, які направляються ними на батьківщину, дуже відрізняються через витрати мігранта на проживання, харчування, транспорт тощо. Для визначення реальних сум, які надсилаються рідним і близьким, потрібно дослідити транзакції грошових переказів. В Україні подібних досліджень поки що не проводилося. Тому доцільно звернутися до досвіду Молдови, де транзакції грошових переказів аналізуються періодично — через високу залежність економіки від припливу міграційного капіталу (сягає 40 % ВВП країни). За даними опитувань молдовських трудових мігрантів, що працюють у країнах ЄС, Росії та Україні, суми їхніх переказів істотно коливаються (рис. 7).

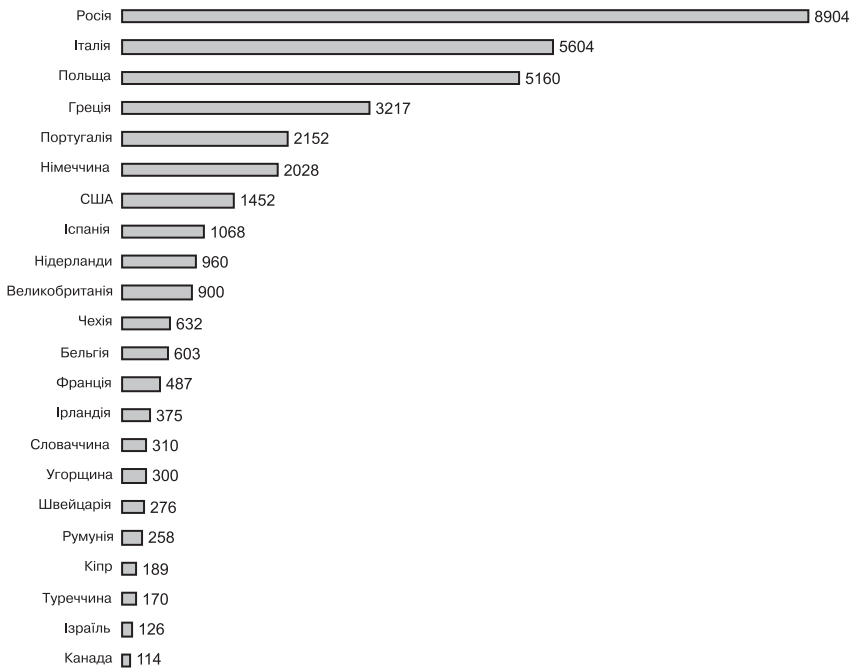
Розраховано за даними: Migration and remittances in Moldova. CBS—AXA Consultancy Report for IMF, IMO and EC Food Security Programme offices in Moldova. — 2006. — 112 p.; *Молодикова И.* Иммиграция в страны Европейского Союза // Интернет-издание “Демоскоп Weekly”. — № 243—244 от 17.04.2006. — [www.demoscope.ru](http://www.demoscope.ru/weekly/2006/0243/s_map.php)

Рис. 5. Місячний дохід українських мігрантів у країнах працевлаштування 2005 року, дол. США

Найбільша частка опитаних мігрантів (33,4 %) надсилає додому від 50 до 75 % доходу, ще 28,6 % респондентів надсилає 75—90 % заробітку. Менше 25 % доходу направляють на батьківщину лише 15 % мігрантів.

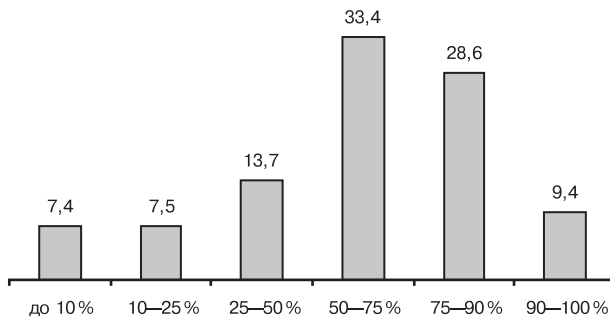
За аналогією з Молдовою можна розрахувати для України, скільки грошей мігранти переказують на батьківщину. З цією метою на основі даних по Молдові про частку переказів (рис. 7) і даних по Україні про кількість і доходи українських мігрантів (рис. 3, 5) розраховано таблицю 1.

Використовуючи зазначене групування, кількість українських мігрантів (4,93 млн осіб) розподіляємо за групами пропорційно до молдовських груп мігрантів (колонка 4, табл. 1). Аналогічно використовуючи середнє значення переказаних доходів за групами і частку мігрантів у групах по Молдові (колонки 1, 2, 3 у табл. 1.), річний дохід на одного мігранта (7157 дол.) розподілено за цими групами (колонка 5). Помноживши кількість мігрантів за групами (колонка 4) на суму річного доходу, що надсилається на батьківщину в середньому одним мігрантом (колонка 5), одержимо суму переказів за групами. Додавання сум переказів за групами свідчить,

Розраховано за даними рис. 2 і 3.

Рис. 6. Загальні доходи українських мігрантів за країнами працевлаштування у 2005 році, млн дол. США

Розраховано за даними: Migration and remittances in Moldova. CBS—AXA Consultancy Report for IMF, IMO and EC Food Security Programme offices in Moldova. — 2006. — 112 p.

Рис. 7. Структура трудових мігрантів Молдови за часткою грошових переказів на батьківщину у 2005 році, %

що українські мігранти надсилають на батьківщину 21,3 млрд дол. При цьому частка грошових переказів до обсягів доходів у країні працевлаштування (за аналогією з Молдовою) становить 60,3% (21,3 млрд дол.: 35,3 млрд дол.).

Зрозуміло, що розрахунки щодо обсягів надходжень міграційного капіталу у сумі понад 20 млрд дол. вражають. Це майже четверта частина ВВП країни і знач-

Таблиця 1. Розрахунок сум переказів доходів українських мігрантів на батьківщину

По Молдові (рис. 7)			По Україні		
Групи мігрантів за часткою переказу в доходах, %	Середнє значення за групою, %	Частка мігрантів у групі, %	Кількість мігрантів, тис. осіб (рис. 3)	Сума середнього річного доходу, що може переказуватись одним мігрантом, дол. США	Сума переказу, млн дол. США (кол. 4 х кол. 5)
до 10	5,0	7,4	364,8	358	130,6
10—25	17,5	7,5	369,7	1252	462,9
25—50	37,5	13,7	675,4	2684	1812,8
50—75	62,5	33,4	1646,6	4473	7365,2
75—90	82,5	28,6	1410,0	5905	8346,0
90—100	95,0	9,4	463,5	6799	3150,6
Разом	X	100,0	4930,0	X	21268,1

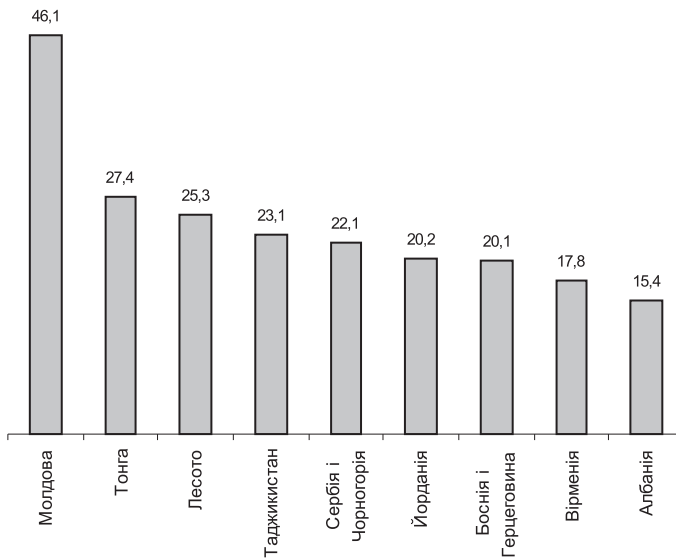
но більше за обсяги надходжень сукупних іноземних інвестицій в Україну. Однак ситуація стає більш реальною і ймовірною, якщо поглянути на дані надходження міграційного капіталу в інші країни світу. Наприклад, надходження міграційного капіталу по відношенню до ВВП 2006 року становило у Молдові понад 46 %, у Тонга і Лесото — понад 25 %, у Таджикистані — понад 23 % (рис. 8).

Розраховані обсяги ймовірних надходжень міграційного капіталу в країну стають ще реальнішими, якщо розділити 21,3 млрд дол. на кількість українських мігрантів (4,93 млн осіб). Отримаємо близько 4320 дол. на одного мігранта на рік, або 360 дол. грошового переказу на місяць (4320 : 12 місяців). Отримані дані також можна порівняти з місячною сумою переказу в інших країнах світу (рис. 9). У такі бідні країни, як Бангладеш і Пакистан, середньомісячні суми трансфертів у 1,5—2 рази, а в Індію — утричі більші, ніж українські мігранти надсилають на батьківщину. Аналогічно в країнах Латинської Америки і Карибського басейну майже третина мігрантів надсилає на батьківщину понад 300 дол. (рис. 10).

Водночас в обох випадках слід враховувати, що дані за країнами (рис. 8, 9 і 10) — це офіційні дані, які, як правило, неповні (за даними Світового банку в середньому за країнами світу офіційність на рівні 50 %⁹). Порівняння по Україні — це набагато повніші розрахункові дані. Фахівці, які глибше знайомі зі статистикою про грошові перекази трудових мігрантів у різних країнах світу, можуть зауважити, що обсяги міграційного капіталу в Україну, обчислені нами, настільки значні, що наближаються до країн з дуже великими масштабами трудової міграції, наприклад, Китаю, Індії, Мексики тощо.

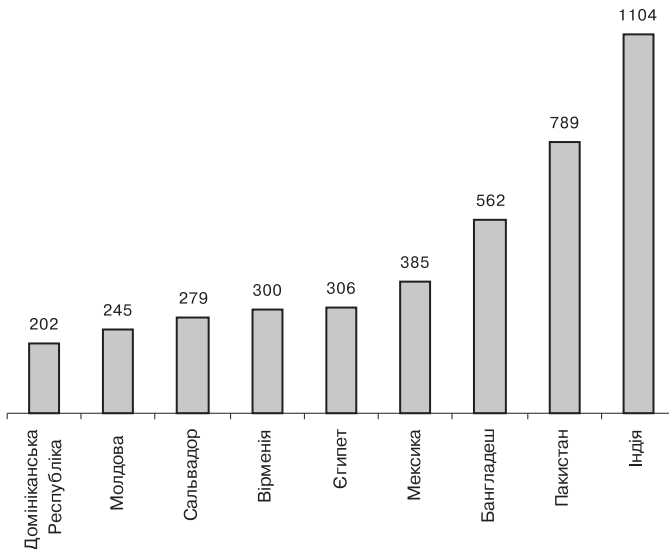
Дійсно, за офіційними даними, лише у Мексику міграційний капітал надійшов у розмірі понад 25 млрд дол., до Індії — 23,5 млрд дол., Китаю — 22,5 млрд

⁹ Global economic prospects 2006: Economic implications of remittances and migration. Prepared by World Bank. Washington D.C.: WB Publication. — 2005. — 160 p.

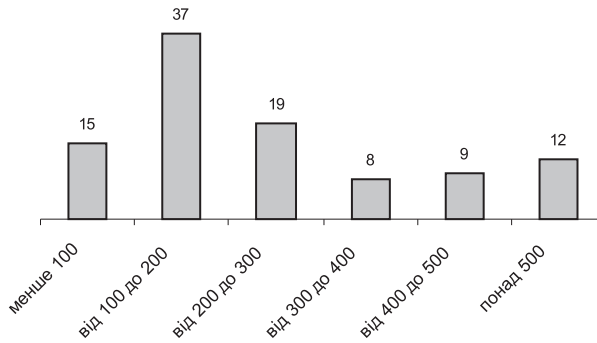
Розраховано за даними: www.cia.gov; www.worldbank.org

Рис. 8. Співвідношення надходження міграційного капіталу і ВВП окремих країн світу 2006 року, %

Розраховано за даними: Sander C. Migrant remittances to developing countries. Prepared for the UK Department of international development. London: Bannock Consulting. — 2003. — 44 p.; Roberts B. Remittance in Armenia: size, impacts and measures to enhance their contribution to development. Prepared by USAID. Erevan: USAID regional office. — 2004. — 64 p.

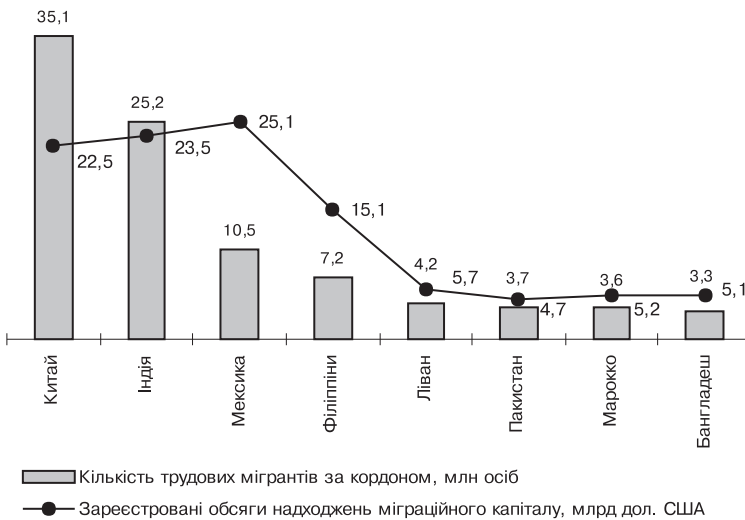
Рис. 9. Середньомісячна сума грошового трансферту трудовими мігрантами 2005 року, дол. США

Розраховано за даними: Suro R. Remittance senders and receivers: tracking the transnational hannels. Washington D.C. Prepared by Pew Hispanic Center. — 2004. — 19 p.

Рис. 10. Структура мігрантів за розміром місячної суми переказу у країни Латинської Америки і Карибського басейну 2004 року, %

дол. (рис. 11). Чималі обсяги також залучали Ліван, Марокко, Бангладеш, хоча кількість їхніх заробітчан за кордоном значно менша, ніж українських. Та в цьому разі щодо згаданих країн знову йдеться про офіційні дані грошових переказів, а по Україні — про розрахункові. Якщо врахувати, що в середньому у світі офіційність грошових переказів трудових мігрантів становить 50 %, дані рис. 11 треба щонайменше подвоїти.

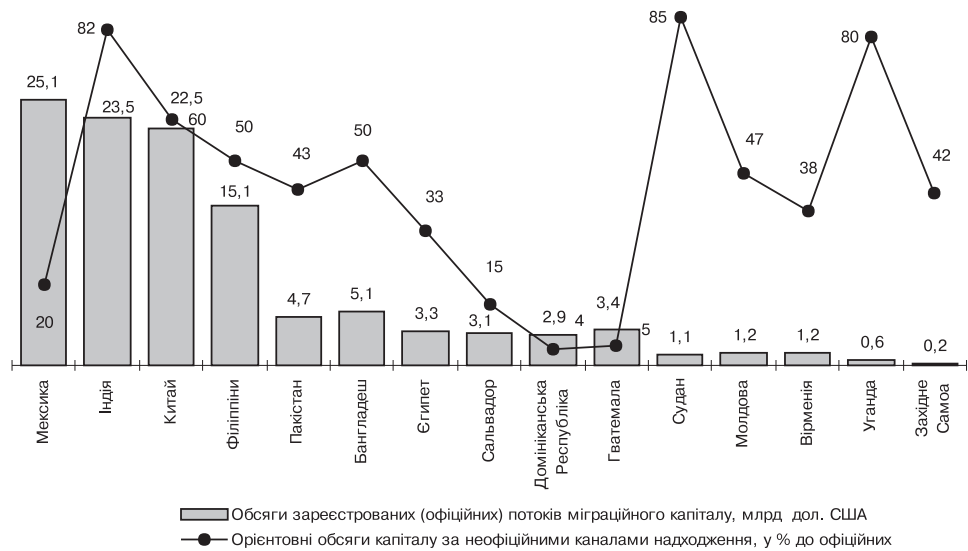
Розраховано за даними: Harrison A. Working abroad — the benefits flowing from nationals working in other economies. Prepared by OECD. Paris: OECD Publications. — 2005. — 26 p.; Kalan G., Aykut D. assessment of remittance fee pricing. Bank. — Washington. — 2005. — 318 p.; www.iom.int; www.worldbank.org

Рис. 11. Кількість трудових мігрантів та обсяги надходження міграційного капіталу в окремі країни світу 2006 року

Тому виникає потреба оцінити рівень офіційності міграційного капіталу в Україні. Якщо прийняти за основу дані НБУ та обсяги трансакцій через спеціалізовані системи (3,06 млрд дол. 2006 року) і зіставити їх з нашими розрахунками (21,3 млрд дол.), рівень офіційності становить усього 14%. Одразу постає сумнів щодо низької частки офіційних трансфертів грошових переказів в Україну.

Для оцінки ймовірності цього показника знову вдаємося до міжнародних порівнянь. Окремі фахівці зауважують, що неофіційні трансферти міграційного капіталу вдвічі більші за офіційні, і при цьому лише на Індію та Китай припадає по 40 млрд дол. неофіційних надходжень міграційного капіталу, ще 5 млрд — на Пакистан¹⁰. Інші автори зауважують, що лише із США через системи неофіційних переказів мігранти щороку пересилають на батьківщину до 200 млрд дол. (за офіційними даними — 41 млрд)¹¹. Тобто неофіційні суми грошових переказів десь учетверо більші за офіційні.

Ще більш вражаючою є картина офіційних та неофіційних переказів у розрізі окремих країн (рис. 12). В окремих країнах співвідношення суми міграційного капіталу, що надійшов за неофіційними каналами, та офіційних трансфертів грошових переказів становить 50%. А в Індії, Уганді й Судані — перевищує 80%.

Розраховано за даними: Sander C. Migrant remittances to developing countries. Prepared for the UK Department of international development. London: Bannock Consulting. — 2003. — 44 p.; Global economic prospects 2006: Economic implications of remittances and migration. Prepared by World Bank. Washington D.C.: WB Publication. — 2005. — 160 p.; www.worldbank.org

Рис. 12. Обсяги надходження офіційного та неофіційного міграційного капіталу в окремі країни світу 2006 року

¹⁰ Buencamino L., Gorbunov S. Informal money transfer system: opportunities and challenges for development finance. DESA discussion paper # 26. — N.Y.: UN Publications. — 2002. — 19 p.

¹¹ Журавлев А. Western Union для бедных // Русский предприниматель. — 2003. — № 3. — С. 24—27.

Отже, зважаючи на те, що Україна порівняно недавно вступила в широкомасштабні процеси трудової міграції, а також — на нерозвиненість цього напрямку статистики та неврахування усіх трансфертів грошових переказів через банківські та небанківські системи, рівень офіційності грошових переказів на рівні 14 % є досить ймовірним, він є близьким до цього показника в Індії, Уганді, Судані.

Таким чином, узагальнюючи результати проведених досліджень щодо обсягів залучення міграційного капіталу в Україну і порівнюючи ці показники з показниками в інших країнах світу, можна дійти висновку, що надходження переказів від українських мігрантів у сумі 21,3 млрд дол. є досить ймовірними. Відсутність офіційного підтвердження цих даних зумовлена низкою зовнішніх та внутрішніх чинників: високою ціною на послуги з переказу, непродуманою державною політикою у цій сфері тощо.

У цьому контексті актуальними є висновки та пропозиції з цього матеріалу. Насамперед необхідно налагодити повноцінні статистичні дослідження щодо кількості мігрантів, їх заробітків та переказів в Україну (дані щодо обсягів грошових переказів досі не ведуться). Далі доцільно розробити програму з лібералізації законодавства у сфері надходження грошових переказів, що дасть можливість значно збільшити обсяг надходження міграційного капіталу через фінансово-банківську систему. Адже надходження капіталу в обсягах понад 20 млрд дол. значно перевищують сумарні надходження в Україну усіх форм іноземних інвестицій. Крім того, Міністерству економіки та з питань європейської інтеграції та Міністерству фінансів доцільно розробити механізми можливого використання грошових трансфертів мігрантів як внутрішні інвестиції на цілі будівництва та реконструкцію інфраструктури, сфери послуг, освіти, охорони здоров'я, на стимулювання споживчого попиту тощо.

Для фінансово-банківського сектору міграційний капітал може стати додатковим стимулом розвитку його інфраструктури та відкрити можливості щодо розширення сфери послуг. Адже більшість отримувачів переказів проживає в сільських місцевостях, де доступ до фінансових установ досить обмежений. Тобто міграційний капітал може стати справжнім генератором розвитку не лише самих сімей мігрантів, а й окремих секторів економіки, регіонів, територій. У світі дедалі більше країн, що розвиваються (і насамперед найменш розвинених), розуміють важливість припливу міграційного капіталу і намагаються направити його на цілі всебічного розвитку, передбачаючи це у загальнодержавних та регіональних програмах і проектах.